

САҢА ОЛОХ

Чурапчы улуунун хаһыата

ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫҢ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

2004 сыл
ОЛУННУУ
21 КҮНҮ
(СУБУОТА)
№ 20
(9083)

ОЛУННУУ 23 КҮНҮ - "АҢА ДОЙДУУ КОМУСКЭЭЧЧИЛЭР КҮННЭРЭ"

Олунуу 23 күнүгэр "Аҕа дойдуну көмүскээччилэр күннэрэ" бырааһынньыгы бэлэттэһибит.

1917 сыл олунууттан сэттиннэ дьэри Россия бары территориялар "Кыһыл гвардия" тэриллибит. Итиннэ сикэтэ суох дааннайынан Петроградка 20 тыһ., оттон дойду үрдүнэн 200 тыһ. байыас баар буолбута. Бу күһү хамаандалыыра дойду улахан куораттарыгар, салиэннэлэригэр штабтар уонна комендатуралар тэриллибиттэрэ. Красногвардеецтар командирдарын бэйэлэрин истэриттэн үчүгэй дьыссыгиллэнэлээх, кытаанар санаалаах, үөрөхтээх киһини талалара.

1917 сыл сэттиннэ 7 күнүгэр Аан дойду маннайгы сэринтэ буола турдагына Октябрьскай революция буолбута. 1918 сыллаахха Совнаркомунан рабочай-бааһынай Кыһыл Армия тэриллиитин туһунан декрет ылыммытын кэнииттэн эрдэ тэриллибит кыһыл эгэрээттэр үксүлэрэ бу армия састаабыгар кирибиттэрэ.

Бу кэмгэ саҥа Советскай былааска Америка, Англия, Франция, Германия, Япония курдук дойдулартан куттал суоһабыта. 1918 сыл олунуу 18 күнүгэр германскай уонна австрийскай сэринлэр улахан кимэни кириини саҥалаабытара. Олунуу 21 күнүгэр Совнарком "Социалистическай Аҕа дойду кутталга кирибэ" дьэи декрет ылыммыта. Петроградка, Москвага, о. д. а. куораттарга олунуу 23 күнүгэр "Аҕа дойдуну көмүскээччилэр" дьэи күнүгэр ытыллыбытара. Элбэх миитиннэр, мунуһахтар буолулаабытара. Кыһыл Армияга үгүс киһи баҕа өттүнэн кирибэтэ. Итинтэн ыла олунуу 23 күнэ биһиги Ийэ дойдубут Сэбиллэннээх Күүстэрин күнүнэн бэлэттэнэр. Калинин Кыһыл Армия элбэх улахан кыргыһыларга кыттыбыта, суду кыайылары ситиспитэ.

Армия уонна Флот хаһан даҕаны биһиги Ийэ дойдубут көмүскэлгэр бигэттик тураллар.

Мин Чурапчы улуунун байыаннай комиссариатын аатыттан эһигини барыгытын, бастатан туран Аҕа дойду Улуу сэринтин кыттылаахтарын, байыаннай сулууска ветераннарын, саппаас офицердарын, сержаннарын, саллааттарын Аҕа дойдуну көмүскээччилэр күннэринэн итинтиг, истигиник эбэрдалибин!

Баҕарабын туйгун доруобуйаны, олохсугулар дьолу-соргуну, үлэритигэр үрдүк ситиһинилэри уонна ыраас халлааны.

И. ДАНИЛОВ, подполковник,
Чурапчы улуунун байыаннай комиссара.

Нэһиликтэр баһылыктара отчуоттуулар

АРЫЫЛААХХА

Олунуу ый 16 күнүгэр Арыылаахха общественность мунуһа буолан ааста. Онон маннайгы болтуруоһунан нэһилик дьаһалтатын баһылыга К.Е. Беляев сыллааҕы үлэтин отчуота турда.

Нэһиликкэ уопсай ахсаана 406 киһи, бу иһиттэн уһуу-аһыта 20 оҕо сылдьар, оскуолаҕа 105 оҕо үөрэнэр, 49 эдэр ыччат, 65 пенсионер, 13 хоту көһөрүллүү кыттылааҕа, 20 инбалиит бааллар. Уһууаан, орто оскуола, маҕаһын, культура киһинэ, сибээс дьыста, 10 бааһынай хаһаайыстыбала-ра үлэли-хамсыы олохтор. Нэһиликкэ үрдүнэн 987 ынах суоһу (бу иһиттэн ынара 310), 4187 сылгы (ол иһигэр бистэ 254), 15 сибийиннэ баара бэлэттэннэ. Эти-үтү туттарыыга былаан туолан иһэр, биһир кыһахха тиксэр дохоту сылын ахсын улаатар, улуус орто көрдөрүүтүн күүһэр.

Нэһиликкэ капиталнай өрөмүөн быһытынан врачей амбулатория саҥа сиргэ көһөрүлүнэ. Күһүн көһөрдүү, ырааһырдыы үлэтэ тэрээһиннээхтик ытыллыбыта. Оскуола үөрэнээччилэрэ улуускага иттигитик уонна тротуар оҥордулар. Эргэ оскуолаҕа өрөмүөнүүр үлэ ытыллар. Оскуола коллективин күһүнүн 400 дьылаабый мас кэрдиллэрэ былааннаан үлэ саҥаланна. Учутал Л.Н. Борисова ыччат лидеринэн талыллан тэрээһиннээх үлэни ыттыта. Билигин киһи атын сиргэ барбытынан лидерэ суох оло-

ролор, онон Сыннаалан киһи, библиотека ыччаты кытары үлэни сүрдүнүүлэр. Спортивной комплекснай спартакиадалары, кураһтэһинилэри спорт ветерана Л.Л. Попов, физрук Р.Л. Попов уо.д.а. салайан ытталлар. Кырдыаҕастар Сүбэлэрин хаһыс да сылын Т.С. Борисова салайар. Дьэи кэргэн специалиһа суоһа үлэ өссө кизгитик барыаһын атахтыр.

Отчуот сунуһунан тыл эһипиттэр суол оҥоруутун, уу болтуруоһун, оттороһун, сирин оҥоруу, бөһүөлүк тас көстүүтүн тупсарыы тула санааларын үлэһитинилэр. Сыннаалан киһинигэр капиталнай өрөмүөнү ытарга уонна баһылааҕа лаборант штатын туруорсарга эһипиттэр. Нэһиликкэ баһылыгы сыллааҕы үлэтин "үчүгэйдик" сыаналаатылар.

Түмүк тылы улуус баһылыга И.Н. Аммосов эттэ, улуус быһылгы сылга инники сорукарын туһунан кэпсээтэ.

Мунуһах иһикс болтуруоһа чөл олох иһин программатын туһунан сөхд председатели Е.М. Попова нэһиликкэҕэ биһилиһиннэрэ уонна тэриитэлэринэн, общественнай түмсүүлэринэн үөрэтэн, дьүүллэһэн туһааннаах быһаарыы ыттылар, онуоха үлэ-хамнас туһунарыгар ыгырда.

Евдокия ПОПОВА,
хаһыат общ.контр.

ХАҢАХСЫККА

Ааспыт нэдиэлэҕэ Хайахсыт баһылыга В.Е.Федоров биһир сыллаах үлэтин нэһиликкэҕэ иһигэр отчуоттаата. Отчуот хорутулаахтык бары эйгэни хаһан ситиһили туруоруллубута мустубут аҕыс уонтан тахса киһини астыннарда. Тэриитэлэр салайааччылары этии кэриэтэ бэйэлэрин үлэлэрин сырдаллытара отчуоту өссө ситэрэн-хоторон биһэрдэ.

Отчуоттан иһиттэххэ бэрээдэктэн ураты салаа үлэлэргэ эриэ-дэки үлэһээн кэлбиттэр. Ааспыт сылга алта холубунай дьылаа оҥоруллан, нэһиликкэҕэ айманан, күһүн уопсай мунуһабынан арыгы атылааһынын болтуулар эрээри, аһан иһээччилэр, "туочукалар" "күөх мөбүйү" хончонкото сатыллар эбит.

Улууска чөл олох сыла биллэриллибитинэн бу болтуруоска тыл этээччилэр нэһиликкэ бэрээдэги тупсарыыга, ол иһиттэн милиция участкайыгар

көмөнү оҥорорго, общественнай тэриитэлэри кэдиүүстээхтик үлэлэтэргэ эһипиттэр. Маны сэрэ улууска ытталлар нэһиликкэ иһи ардыларыгар куоталаһы ханнык критерийинэн сыаналаныахтааһын, биһирдиги көрүгүннэринэн чуолкай буолуохтааһын таарыйан аастылар. Үт туттарыллар сыанатын үрдэтиигэ, отторунан кыһыттарбыт ыалларга отунан көмөлөһүүгэ, сылгынан дьарыктанар "Туора Күөл" кооператив үлэтин нэһиликкэҕэ дьүүлүгэр таһаарарга, о.д.а. болтуруостарга санааларын эттилар. Баһылык ыттыт үлэтин уонна инники былааннарын биһирээн туран, үлэ үчүгэйдик сыаналаныаһын бэрээдэк сатарыйыта мэхэйдээн, ортогон сыаналаатылар.

"СО" контр.

Улууска астыыр промышленность тэриитэбитэ 70 сыла

ҮЛЭ ҮӨРҮҮТЭ КЫНАТТЫҢЫ ТУРУОХТУН

Чурапчыга үлэли кэлэрбэр маслором директора Иннокентий Никифорович Портнягин, киһи солбуйааччыта Константин Михайлович Филиппов этилэр. Технологунан Тамара Михайловна Шубкина дьэи эдэр нууча кыһа үлэлиирэ.

Миһигин Болтоҕоҕо сепараторнай отделениеҕа ыттытара. Онон үс сыл үлэлээбитим. Салгыы эмиэ анал курска үөрэммитим. 1957 с. Одьулуунга арыы-сыр заводугар ыттытара. 1962 с. дьэи маастарынан үлэлээбитим. Сыр оҥорууга олус уустук, ыраахан этэ. Манна лабораннаан Степанида Дьяковская, Светлана Чечебутова, Анна Федосеева, Настя Монастырева, рабочайдарынан Ульяна Матвеева, Петр Седалищев, Пелагея Седалищева уо.д.а. үлэлээбиттэрэ.

1962 — 1964 сс. Директэҕэ арыы сыаҕар үлэлээбитим. Үт лабораннаан М.К.Корякина, рабочайдарынан Л.А.Алексеева, Г.Я.Потоло-

тар ынахтарын күнгэ түөртэ ыттылар. Онон биһиги үтү күнгэ эмиэ түөртэ тутарбыт. Директ сыаҕар Хадаар, Мэлдьэхси, Хоптобо үтэ барыта кэлэрэ. Онон албэх кириилэ-эх-тахсылаах сыах этэ. Сороһор туун 2 чааска тийэ үлэлиирбит.

Ол кэнииттэн 1965 — 1974 сс. Чурапчытааҕы үт заводугар маастарынан үлэлээбитим. Очолорго барыта илии үлэтэ. Дьэи эмиэ олус үлэһит эһипиттэр. Онон эрэ кыһа-хоту тутарбыт. Үтүс да кыһа аймах үлэлээбитэ. Кварталааҕы, сыллааҕы былааннарыбын куруук аһара толорорбуг. Ол ахсын харчынан, грамотанан наҕараадаланарбыт. Элбэх директордары кытта үлэлээбитим. Ол курдук, В.Н.Дьяковскаяны, Н.С.Оконешникова, Е.А.Попову, Н.П.Григорьеву, С.Д.Макарову, М.И.Павлову уо.д.а. кытта.

Производство сабидаиссэинэн үтүм кэмгэ В.В.Игнатова үлэлээбитэ. Биһиги кэммитигэр үксүн или-

тулаллара. Үтү, сүөгэйи тимири хоруопкаҕа, анныгар уот оттон тутарарбыт. Бөтүөннээх үтү, сүөгэйи бадыбаалга илиинэн таһан сойутарбыт. Сыахтарга иһи-үс рабочай, маастар, лаборант көрүллэрэ. Маннай аҕыах киһиэхэ кизгитэһиннээх үлэ этэ. Хамнас да кырата. Ол үрдүнэн биһир өрөбүтэ суох үлэлиирбит.

Иһи төгүл Новосибирскай куоракка курстанан 1974 — 1984 сс. үтү, арыы технологунан үлэлээбитим. Үлэлиир кэммэр тэриитэ ытар общественнай олоһор актыбынайдык кыттарым. Ол курдук, дьахтар комитетыгар уонна профсоюзка председателинэн, партийнай тэриитэ секретариан үтүнүк үлэлээбитим. Үлэ киһитин чыэстээн буолуо, Москва куоракка Бүтүн Союзтааҕы Норуот Хаһаайыстыбатын Ситиһилэрин Быһасталкатыгар барар дьоллому тутум. Хоту Кавказка, Пятигорскайга, Красноярскайга сылдьы-

сыбытым. Ити ынан комбинакка 30 сыл үлэлээбит эһипиттэр. Тэриитэм умнубатыттан үөрөбүн. Онон тэриитэ биһиги директорулар А.Т.Ноговицынга, профсоюзнай комитет председателигар Л.Д.Александроваҕа махталым улахан.

Тэриитэм эг-үт бородуксууатын үрдүк хаачыстыбалаахтык оҥорон бүтүн Россияга, омук дойдуларыгар тийэ аатыран кыһыл, үрүт көмүс мэтээллэринэн, дипломнарын наҕараадаланарын үөрэ истэбин, киһи туттабын. Үлэлээбит тэриитэм куруутун үрдүк хаачыстыбалаах бородуксууатынан нэһиликкэҕэ хаачыһа, киһи махталын ыла туруохтун.

Зинаида МОНАСТЫРЕВА,
тыыл, үлэ ветерана,
хоту көһөрүллүү кыттылааҕа.

Чурапчы сэл.

Хаартыскаҕа: З.М. Монастырева.

Т.П. Местников төрөөбүтэ 100 сылыгар

ТЕАТРАЛЬНАЯ ИСКУССТВО ҮЙЭЛЭРГЭ УМУЛЛУБАТ СААРЫНА — ТАРАС ПАВЛОВИЧ МЕСТНИКОВ

“П.А. Ойуунускай аатынан Саха государственной драматической театр билигин академической буолла, аар-саарга аатырда. Сага күүлээн талааннаах артистар үөскээн-төрөөн, үлэһээн-хамсаан театры дойдуну чулуу театрдарын таһымгар таһаардылар. Оттон ити ситиһини халлаантан эмискэ түөһүтэбин уонна туоктан ситимнээбин кырдыабыс күүлээн дьон үлүгэйдик билэбит. Чуолаан ити ситиһини ахылаатын Марк Дмитриевич, Мотрена Васильевна Слепцовтар талааннаах көпүөнэлэрэ итинэн кинилэр тус байылар үүрүбүттэр. Этикаа нэада, үйэлэргэ айгыраабат ахылааты”, — диэн суруй-бута народнай поэт Савва Иванович Тарасов. Убайым Марк Слепцов диеенигэр: “Бахсы уолаттарын үгүстэрин театрга оос-супут ытык киһи Т.П. Местников. Онукатыгар улахан сэмэһэ да тардыллан турардаах уонна репрессия издээн кинини муһун көпүөтүбү”, — диэн бэлиэтээбитэ.

Бир түгэни өйдүүбүн. Дьоккуускай куорат иккис нүөмүрдээх оскуолатыгар 6-ска дуу, 7-ска дуу үөрэнэ сырыттаһына Тарас Павлович кылааска кириэн хас да оҕоһо хоһоонноох илиһин туттарбыта уонна дорҕосноохтук аабыгар көрдөспүтэ. Онно мизэ туһаайан, кини биһиэхэ биэр дьыһа олорор буол-лэммит миһигин билэрэ эрэри, оҕолорго билбэт кинигини тутан: “Тоорусум, бу хоһоонго автор туох туһунан этэрин та-ай, онно болҕомтобун уур”, — диэтэ. Оттон “ити тыл (ханныгын билигин өйдөөбүтүм) хайдах этилиннээбин ордук буолуой?” диэбиттээбэ. Ити түгэнтэн ыла мин тыл сүрүн ис хоһоонугар болҕомтобун уурап уонна ону истээччигэ хайдах тиздэри толкуйдур буолбутум.

Тарас Павлович искусство бары көрүнгэр талааннаах ыч-чаты байытын көрдүүр уонна таба тайанар психолог этэ. Ол курдук, булуттан сэттэлэрин эрэ саҕарды ааспыт Дуня уон-на Маайа диэн икки туһаайах кысчааннары аҕалан сарим ыар сылларыгар оҕо балетнай-музыкальнай кылаастарыгар үөрэт-тэрибэ байлэрин суолларын булбут искусство улахан дея-теллэрэ буолбуттара: Евдокия Степанова Опера уонна балет театрын бастакы примата, оттон Майя Иванова Музыка үрдүк оскуолатын ытыктанар педагога.

Тарас Павлович киһи быһытынан кэрэтин кинини кыта-ры биһигэ аҕаһыан үлэһэбиттэр мэлдьи бэлиэтиллэр. Хо-лбурда, күрбэх мэнээгин кэмгэр күлүн, гастроллар саҕалан-ахтарын иннинэ, артистарга уопускаларын суотугар аҕыйах күнү хангүлээп, уруккуттан булутур сирдэригэр Намига уон-

на Хангаласка күргүмүнэн таһааран, саха төрүт дьарыгынан булутан-алтанан, айылҕабыс сынньанан кэлэллэрин тэрийэр идэлээбэ кини истин болҕомтолообун көрдөрөр. Саҕастаах убайым Тарас Павлович сайын сайыллыларга биэр хос-тоох квартирант туран биэрбитин махтана ахталара. Спири-дон Григорьев: “Тарас Павлович театр директорын быһыты-нан олус үлэһит, кыахтаах, төрөөбүт норуотун искусствотын сайыннары дьингээх патриота этэ. Билигинтэн, артистартан, түмүктээх үлэни ирдирэ, коллективка байы-байыга хардары-та ытыктабыллаах, зыһаас сынньаннаһыны сатабыллаахтык олохтуура”, — диэн бэлиэтиир.

1932 сыллаахха П.А. Ойуунускай уонна Правительство кыһамныларынан Москвага А.В. Луначарский аатынан теат-ральнай институт иһинэн саха национальнай студията аһыл-лыбытыгар Тарас Павлович комиссия тэрийэн оҕолору талан, сүүмүрдээн улахан бөлөхү үөрэххэ ыыппыта. Бу бөлөхтөн кэ-лин республика театральнай искусствотын таптаппат бил-илээх артистар тахсыбыттара, кинилэр истэригэр Россия уон-на Саха Республикатын народнай артистара буолбут кэргэниини Слепцовтар бааллара.

Степан Ноговицын “Норуоттан тахсыбыт талаан” диэн ки-нигэтигэр 1930 — 1938 сс. саха музыкальнай-драматической театры адыс кылгас бөдүөххө Тарас Местников салаататынан сүткэн ситиһиллэммитин манньк бэлиэтиир: “Сахатын нору-отугар театральнай искусство диэн тугун билэрбитэ, хараһын аспыта, умсугуппуга Саха норуота байытын искусствотын төрөөбүт тыһынан сайдытын төрүттээбитэ. Дууһаны зиймиир, долгутар сахалы мелодиялар дуораһыйыттара, ырыа-тойук сүрөҕү айымыр музыканан дьобуһолламыта. Чакчыта да бу кэм иһигэр хайдахтаах үлүлүчүлээх кадрдар иитиллэн тахсы-быттарай? Искусство дьобуһунаах деятеллэрэ, тэрийээччилэрэ: өссө оччолорго ССРС народнай артиһынан буолбут В.В. Ме-стников, С.А. Григорьев, М.Н. Жирков, Д.Ф. Ходулов, П.И. Ва-сильев, В.А. Саввин, П.М. Решетников, Мотрена, Марк Сле-пцовтар, А.П. Петров, А.Е. Ефремов, оттон да атын уонунан аабыллар үлүһээх артистар. Билигин санаатахха, олус да түгэниик кинилэр айар маастарыстыбалара үүмүт эбит. Хайы-үйэбэ ол сылларга “Кыһыл Ойун”, “Туйаарыма Куо”, “Манчаары”, “Күкүр Уус”, “Ини-бии”, “Кусаахы кулба”, “Дьа-дангы Дьаахыл”, “Ситим быһыта”, “Таптап”, нууна класси-катыттан “Түгээх”, “Төннөр төрүөх”, “Бир да харыта суох

эрэри, эмискэ элбэх харчы”, “Вишнялаах сад” диэн у.д. г ситиһилээхтик сонньоммуттара. Сүрэхтэн умнуллубат кэр-куоластаах солистар кэпкэлэрэ үүмүтэ: Е.Захарова, А.И. Егорова, А.П. Лыткина, У.Т. Нохсоров, А.Ф.Новгородова, Н.С. Шепелева, хайа уонна Т.П.Местников байыта эмиз... Өссө оч-чолоргон театр иһинэн балет искусствота саҕаланар”.

Манньк ситиһиллэртэн үөрүөххэ уонна аһааллаахха эрэ сөптөөбө, ону баара... театр директоры “норуот өстөөбө” аа-тыран икки сыл биэр ый хаайыыга сытан баһыллы, тутуу-хабы ыһырыгы этинэн-хаанынан билбитэ. Кырдыга да-каастанан босхолонон тахсан баран, күүстээх санаата, идэти-гэр бэринилээх буолуута Тарас Павловичка олоххо тар-дыһытыгар улахан төһүү буолбута. Саха норуотун чулуу уо-ла Т.П. Местников эмиз таптааллаах театрыгар директордаан олорон 1957 сыллаахха күн сириттэн арахсыбыта.

Саҕаһым Мотрена Васильевна Слепцова Тарас Павлович төрөөбүтэ 90 сылын бэлиэтээһин ахты кыһагыгар “угум си-тимэ быһыбатын” диэн алҕаабыта. Тарас Павлович оҕолорун олохторун сүрүн аргыһа искусство зыһаа буолбуттунан үөрэн, бука, итиник эттэбэ. Ол курдук, Лида Тарасовна РФ культу-ратын үтүөлээх үлэһитэ, Е. Ярославский аатынан бириэмийэ лауреата, радио туйгуна, Юрий Тарасович Опера уонна балет государственной театрыгар өр сылларга солистабыта, Мария Тарасовна телевидениега уонна радиога режиссердаабыта.

Билигин Лида Тарасовна аҕа төрөөбүтэ 100 сылын соботох көрсөр. Кини туһунан мин “Аспыт кэмнэр ах-тылланнара” сериянан тахсыбыт “Марк, Мотрена Слепцовтар” диэн кинигэбэр суруйан турабын.

Саха театральнай искусствотын биэр умнуллубат саары-на, “Чурапчы улуһун Бахсы нэһиликэтин чулуу киһитэ Тарас Павлович Местников төрөөбүтэ 100 сылын көрсөбүт. Кини төрөөбүт нэһиликэтин 29 киһитин театр зыһагыгар киллэрби-тэ. Онон икки сыллаабыта “Үтүө дьыала хамсааһын” чэрчипи-нэн тутуллан үлэбэ кирибит Толоонноосу культура дьыһагыгар олохтоохтор байалара туруорсан Т.П. Местников аатын ингэрбитэрин үөрэ, долгуһа иһитим.

Анна СЛЕПЦОВА,
педагогической үлэ ветерана,
“СР педагогической династията” Знактаах
РФ үөрэҕириттин туйгуна.

Олунньу ый 16 күнүгэр улуустаагы киһи библиотека “Алгыс” литературнай-музыкаль-най салонулар биэр дойдулаахпыт, “Саха си-ро” хаһыат үөрэххэ, культурага уонна духуобу-наска отделын редакторэ Т.А.Маркова (Фоми-на) “Биһик” кинигэ кыһатыгар бэчээттээн тахсыбыт “Удьуор утума” диэн очеркаларын, истатыйаларын, интервьюларын бастакы ки-нигэтин сүрэхтэниитэ буолла. Татьяна Афа-насьевнаны кытта истин дьыһагыга эмиз биэр дойдулаахпыт, “Саха” национальнай көрдөрөр-иһитиннэрэр компания кылаабынай редакторэ Лена Петровна Керемасова уонна филологической наука докторэ, СР Суруйаач-чыларын союһун чилиэнэ, литературовед Вар-вара Борисовна Охорокова кэлэн ыалдьыттаа-тылар.

Татьяна Афанасьевна Мындабайыга күн сирин көрбүтэ. М.Горький аатынан Ураллаагы госуниверситет журналистикага факультетын үөрэнэн бүтэрэн баран үлэтин ИБСЛКС обко-мун органа “Эдэр коммунист” хаһыат коррес-понденынан саҕалаабыта. 1993 сытан рес-публика Правительствотын “Саха сирэ” хаһыатыгар ситиһилээхтик үлэһин-хамсы сылдьар. Россия Журналистарын союһун чи-лиэнэ, СР үөрэҕириттин туйгуна, СР Журна-листарын союһун “Кыһыл көмүс бөрүө” 1990

с. бириэмийэтин лауреата, 1998 с. “Темага бэринилээх буолуу иһин” номинациятын кы-айылаабыта, 2000 с. Оҕо саас уонна оҕо спор-дун сылын түмүктэринэн СР Президентин Гра-нынан наҕараадалаабыта.

“Кинигэм үс ҕыммыттан биһирэ дойдум — Чурапчы, кини дьонун-сэргэтин туһунан” диэ-битин курдук, автор кинигэтин ис хоһоонуттан тахсыбыт “Алаас сыттаах ахтылбан” диэн би-блиотечнай ситим директоры В.А.Платонова са-лайан ыыппыт бу дьоро кыһага элбэх киһи, аабыаччы муһуна.

Бастатан тыл литературовед В.Б.Охороко-

үлэтэ буолбатах темаларга байытын дууһаты-тан ылсара үтүс. Бу кини журналист быһыты-нан элбэҕи, кизги хабар биһирэбиллээх өрүтэ.

Авторга үтүө баҕарыларын кинигэ атын-геройа, врач Надежда Николаевна Кузьмина тизэртэ.

“Диринг уоттара” литературнай түмүү са-лайаччыта, учуутал П.П.Федоров — Соморо Татьяна Афанасьевна суруйар дьонун, герой-дарын характердарын наһаа таба биэрэрин бэлиэтээн баран: “Публицистикага, бу олус наадалаах жанрга үлэлиир киһи аҕыйах, ма-

та, культура управленийтын духуобунаска от-делын сөбиздирсээ В.Д.Пинигина, үөрэх уп-равленийтын үлэһитэ Е.И.Егорова, гимназия X гуманитарнай кылааһын үөрэнээччитэ Яна Матвеева, культура үлэтин ветерана Е.Е.Дьяч-ковская, педагогической үлэ ветераннара А.С.Иванова, К.К.Пермякова, “Күнэй” ХЭО ди-ректора И.Н.Петрова, культура управле-ния начальнига Д.Д.Попов, Чурапчытаагы на-роднай театр уус-уран салайааччыта Н.М.Зе-болоцкая, “Знание” общество улуустаагы тэ-риллэтин салайааччыта М.А.Герасимова — Сэһгээрэ, Ураллаагы госуниверситет журна-

Кинигэ сүрэхтэниитэ

"АЛААС СЫТТААХ АХТЫЛБАН"

ваба бэрилиннэ. Кини кинигэ улаханник сэнгэрлибитин, кизгик биһирэммитин эттэ, Татьяна Афанасьевнаны дьону кытары ылсаран кэпсэтэр, онон кинилэр ис турукта-рын сатаан арылар, дьон мэтириэтин кыһа-хото тутан суруйар эриэххэ дьобурудаах жур-налист быһытынан, ол да иһин суруйуулар ситиһиллэнэрин бэлиэтээтэ. Салгыы тылы ылбыт Л.П.Керемасова Татьяна Афанасьевна суруйар тематын, дьонун ингэн-тонгон билэн, чинчийэн үлэлирин, кизгэ хабааннаах бол-пуруостары сэргэ биэрдиһтэн дьону сөбүлээн суруйарын, ол дьонго хайдахтаах курдук ытыктабыттан, дьону үлүгэйдик санааһынан, кинилэргэ таптаһан буоларын кизгик аҕы-на.

Бу кыһа, авторга сирдээхтик махтанан туран, кинигэ геройдара, кинигэга сирдатыл-лыбыт аҕыйаа суох киһи кэпсэтигэ кытыл-на. Кинилэртэн, холобур, хоту көһөрүлүү кыт-тылаабыта, врач А.И.Пермяков манньк диэтэ:

— Байыта сылдьыбатах да буоллар, Татя-на Афанасьевна көһөрүлүүсү сүрээр-быары-гар диригини ыһынан маньаха аһаан-минээн кыһалан үлэһэтэ. Ити курдук суолталаах, дьону долгутар быһаччы ирдэнилэр чотту

нааха Татьяна Афанасьевна тахсылаахтык үлэлиирэ үөрүлээх”, — диэтэ. Оттон Россия Суруйааччыларын союһун чилиэнэ, “Сага олох” хаһыат редакциятын үлэһитэ С.Р.Дани-лов — Роман Данилов автор журналистской маастарыстыбаны баһылаабытын, А.П.Чехов “краткость — сестра таланта” диэбитини, аҕыйах тыһынан үгүтү этэр, элбэх, кизгэ өйдөбүлү, суруйууларын тэттик-тэттик ғына сомоболон саамай сүрүнүн диригини хор-утан биэрэр суруйар стилин биһиримик, ай-ылбаттан бэриллибит дьобурунан, талаанынан республика бэчээтин биэр бастаан-көстөөн, инники иһэр үлэһитэ буолбутун бэлиэтээтэ.

Гимназия музыкальнай үлэһитэ С.А.Кон-стантинова, улуустаагы “Ийэ тыл” түмүү са-лайаччыта Л.А.Пермякова, саха тылын учу-талларын метод-холбоһуктарын салайааччыта С.И.Еремеева кинигэ иһэр суолтата улаханы-гар тохтоотулар.

Маньк тэңэ тыл эттилэр: “Сага олох” РИХ ГУ редактор-директоры Г.Г.Попов, бу холбоһук үлэһитэ С.С.Смирникова, Татьяна Афанасьевна эдьийэ, Чурапчы сэлэһинэтин “Кэскил” үһүяанын сөбиздирсээ А.А.Григо-рьев, “Чурапчы” айар холбоһук салайааччы-

листикага факультетын выпускниката, “Ма-рыкчаан” телестудия редакторэ Л.М. Леонтье-ва, Чурапчы сэлэһинэтин олохтооҕо М.К.Ма-карова, улуус, республика хаһыаттарын обще-ственной корреспонденнара И.П.Пономарев у.д.а.

Дьэ итиник дьоро кыһа үтүс, кизгэ кэп-сэтиллээх ааста. Ол Т.А.Маркова “Удьуор уту-ма” диэн кинигэти биэр дойдулаахтарыгар улахан интэриһи тардытын туһунан бу-олтэ. Тыл эппиттэр, санааларын үлэһити-гэр кинигэни ингэн-тонгон ситиһили ырытан ба-ры өттүнэн үрдүктүк сыаналаатылар итинэн авторга үтүө түмүктэрдээх, айымнылаах үлэ-ни баҕардылар. Бу кэрэхсэбиллээх дьаһалы Марианна Романова — Айыллаана, Константин Горохов, Вера уонна Надя Коркиналар ырыа-ларынан-тойуктарынан эбии кизгэттилар.

“Кинигэм аабыаччыларын булбуттунан үөрэбин. Үтүө санаалаах кэлэн сэмэй үлэбин ырытыга көхтөөхтүк кыттыбыхытыгар ис сүрэхпиттэн бука барыгытыгар махтанабын, күндү биэр дойдулаахтарым!” — диэтэ түмүккэ Татьяна Афанасьевна.

Семен ДАНИЛОВ.

Хаартыскага: Т.А. Маркова.

ДЬОҢУННААХ СЫРДЫК КЭРИЭСТЭБИЛ

Улуу убайбыт П.А.Ойуунускай аатын ааттатар тыһынаах ситим төрөппүт кыһа Сардаана Платонова аатын төрөөбүтэ 110 сылын көрсө 2003 сылга "Адам сырдык аата" дигэн кинигэни ситэрэн-хоторон, 3000 экзemplарынан таһааттаа. Кинигэбэ элбэх сэдэх хаартыскалар бачаартаммиттар. Сордохторо хара балыыр кэм эрэйдин көрүстэктэрэ... Чагы даҕаны дьоһуннаах кинигэ, сүрдүү, кэрэстэбил сырдык өйдөбүннүгэ. Төрөөбүт культу-быт историктар, кинини үөрэтэччилэргэ, Тааттатаан, Чурапчыттан төрүттэх халык аймактарга, ааҕаччыларга бас-тык ба-лаа.

Аан дойду Холбоһуктаах нацияларын өй-санаа, культура, ду-ховность сайдымгытар штаба (ЮНЕСКО) П.А.Ойуунускай төрөөбүтэ 100 сыла туолар 1993 сылы П.А.Ойуунускай Планета-най сылынан биллэрбитэ. Ол улуу сахада — П.А.Ойуунускайга аанамыт үс тыһынаа кини кыттылаах Париж куоракка буолбут үбүлүөйгэ Саха республикатын бастакы Президенин М.Е.Николае-вы кытта Сардаана Платонова делегацияга кириэс, Холбоһуктаах нациялар тэрииттэлэрин үрдүкү салааттарга, Франция норуоттар бүтүн саха омок, түс бэйэтин, кэргэттэрин ааттарын махталын биллэрбитэ. Төрөөбүт республикатын, аатын туһунан кэпсэби-тин аан дойду сэргэбитэ. Сардаана Платонова аатын албан аа-тын аан дойду билиминит кэмгэр түс бэйэтин аны саха сайды-ыта ханнык таһымга тийэ үрдэбитин аан дойду духовноһун үөрүүтүсх күнүгэр — кини аатын 100 сааһын ороһөйдөөх үбүлүөйүгэр кэпсэбэ.

"Адам сырдык аата" кинигэ улуу Өксөкүлээх Өлөксөй туһунан уола Р.А.Кулаковскай "Адам туһунан ахтытын" үтүө үгэтин салгыыр. Автор аатын уонна ийэтин халык аймактарын төрүттэ-рин көрдөтөөбүт. Саха норуотун үтүс улуу талааннаахтара Ойуу-ускай - Хоочунур аймах, Чочоолоттор - Саабыннар мугура суох улуу дьосурдарын билиһиннэрэр. Тыһынаах классиктыт Суорун Омоллоос, бырааттыт Мординовтар, Алампа, Дьон Дьагылы, профессор Г.Г.Макаров, Күннүк Урастырал аймактыларын би-лин аныгы ычача тыһы суолталаах.

Сүдү куттаах-сүрдээх, сырдык өйдөөх-санаалаах, уус-уран ты-лууу маастарын мин гений дьинин, айыллатан ураты бэрдэри-лээх, илбистээх-ичилээх тылаах-өстөөх улуу улуу дьикээ. Са-ха омууа дэнтэ, ол эрэри киникээ эрэ төрөөбүт улуу Ойууну-скай ханчык эйгэбэ илбистэбитин, киникээтэ, хайдах үбүлүлэн улуу бэйэст, олонхоһут, бөлүтүк, үйэни курдаттыы көрөр көрбүчүн буолбутун, үөрэх, наука, муударай өй-санаа сүүс ал-баһын баһылаабытын кыһа Сардаана Платонова бу кинигэтигэр ылынармылаахтык ойуулаан-дүлүнүсүн, ситэрэн, сиплээс-ку-туруктаан көрдөрбүт. "Былатыан оро эрдэбүтүн ийэтин эмийин үтүн кытта индэриммит имэтигэ... Саха дьонун былыргытын, олонхоһун, тойгун олус таптаан истэрэ. Эһэтин дойдугар Была-тыан үгүстүк сылдыра. Дүлөй ууһун олонхоһун бүтүннүтүн билэ-рэ... Табааһырал Уйбаанын тэбис-тэнтэ тилэх тэпсэн түүннэри олоһоро, ороһуор олонхоһун олус дуоһуан истэрэ... Олонхоһо-он холоһоро. Минил уола Дьөгүөрэл үбүлээнин, кэпсээнин үбүлүөн истэрэ. Сөгөдөгүн аныгар олоһон, сымска-буорга түтөрбөккө, түлүккө хаһагар хаалаан... Манайар Баһылай туһунан Ырыа Тизээн Барийһал уустаан туойарын доһобойугар түтэрэн, тэбисирэн, дьосболонон үкү үтүктэн ылыыра. Үлээннээхтэрин үөрдэн үгүтэ тоһукот дэтин, былатыан махталы истэрэ... Көтүкэ уола Маалгыны көтүлүккэ баһыһа, олонхо тылларын оройугар индэрэн, саас-сааһынан, орубуна кини курдук туттан, хамсанан, сагаран, бири тыһынан субурутан сөхтөрөр-хайҕатар буолар. Эһэгэ Ундарал Уйбаан быһаа сизини былатыаны була, балыка уһуа баһыһынарар буолар. Дьэ, ол кэмгэ кинилэр ик-кэн бөркө табыллан, төрө түтэ таһыгар дууһалара арыллан кэп-сээн бөҕө дэйдэрэ... Эһэгэ хамсатын уобан, бур-бур буруу таһааран, аргыһы сагаран остуоруйа кэпсирэ... Олортон "Соло-мук Муударай" сонун, дыкты остуоруйа Былатыаны абылаабыт, оҕо өйүн өрүктүн элбэх толуктаа киллэрбит - кини дьоло дигэн ту-гуй, кини анала туоханы, баай буолуу, былаһылыы, көгүлү өрө тутуу... Төрөөбүт түөлбөтэ Дьосхоһон боотуруускай улуска

сураһарбыт, аатырбыт үтүө олонхоһут дьондоох, устар ууну со-моһолуур улуу сэлэһиниттэрдэх: Кылачыһал, Куокайаан, Алла-ка, Ооннуулаах Уйбаан... Өсөө уруу-хаан аймаһын сипиһэ — ала-аска олоһор Саһыл уола Маңдалыман, сиино кизэ айы тиэстэр олонхоһу үбүлүлэн кыра уолчаан Былатыан". "Ити курдук Была-тыан уол кэрэ эйгэбэ үөскэбит, байыт буолар аныан оро сааһыгар булар"... "Ньургун Боотур мучурганнаах сырдыларын тэбис-тэнтэ сылдыһар... Кэрэксэн Ойуунуун кини үтү маһан аһыры миннэ... аймах-билэ дьонун сирдээн, өлөр өлүттэн араҕачыла-ан, эстэр-быстар суолтан быһаан, Таатта сиригэр тириэрдэр. "Таатта эбэ хотун үс төгүл көрүн көрүһү буоллун! Үс саха үөрүтэ-көтүтэ, үгүтүтэ-ырыата, түөрт саха дьоллоох уйата, кэтит кэски-лэ, кэрэ тыла, олонхоһо, тойуга эйгэбэ сайынныт! Эбэ хотун, аһыгыры көрүм! Умса ууран көр — урааһык сааһын, иттэнэ ууран көр — истин дьингээх сааһын! Кини-сүөһү кэскилин тэ-рийэ кэлим, алаһа-бараан дьини тутан, аалы көмүс кыһынаах аал уоту оттоһон, алтан сарҕаны аһыһан, тоһус сэлэни туругурду-ом... Эн дьоллоох хонуугар араҕас кэчир аһыһыһын. Диринг далай курдук уолбат чөмчөлөөх улуу мыйах түһүлгэ туругурду! Уруй-тускул тутан, тоһус булгуннаахтук тохтобул эбэ хотун улуу булгуннааһын тэллээр кутта уот оттон, сэлэ тардан үс түүнээх күнү мэлдэн ооннуу тэрийэ санныһыт санаалара көтөүлүнэн, кыраабыт көрүстэрэ кэңсэн, харахтара сырдаан, күлбүтүнэн, көрүлэбүтүнэн барыһытара эбэстэ үтү... Аһыах сыл иһинэн кини-сүөһүтэбээн улуустарга Таатта бири кини улуус, тутах сир буолбут".

*"Ити курдук Былатыан уол
Үбүлээнин истэн, кэлим,
"Кэрэксэн" дигэн сэлэни айан
Литературага киллэрбит..."
"Добун ойуун — Кыһыл ойуун
Мессеһүгэр кириэсэ,
Улуу маастары мөһүрэтэн,
Норуот номоһор өлбөдүбэт
Кэс тылларын хааларан:
Эрэксэн-итэргэбэтин
Иһи аһаһах
Эрэксэ-буруйа өлөрүн,
Өлөрөн өлбөт өйүн —
Өйүөн өлбөт бэйэтин!"...
"Дьулуруйар Ньургун Боотур —
Саха тылаах барыта
Кини тутар олонхоһо буолан,
Аан дойдуга аатырааҕа,
Нүүмчүлү саҕарыаҕа,
Атын омок тыһынан
Эмиз үөрэттэҕэ..."*

Сардаана Платонова аата оро сылдьан умсулданнаах уус-уран тылаах улуу олонхоһуттан, кэрэ кэпсээнээх сэлэһинит-тэртэн, ыспарылаах тылаах, көмүс күмэйдээх ырыаһыттан үбүлүлүбүтүн, онтон сэдиптээн улуу олонхоһут, суруйааччы, бэй-зэт, сэлэһинит, араатар-трибун буолбутун кэпсир. Түс бэйэтин олоһор аата даһиски кини уйбат кэпсэтин көрүбүтэ: иһи бас-такы кэргэннэрин ырыһылаан үгүһү тутар. Бириг төрөөбүттэриг-тэн таптааах убайа Никита I кинини куоракка үөрээс киллэрби-тэ. Нэһиликтин ревкомун председатели разведкаҕа сылдьан үрүһүгэр тоһурууларга түбэһэн өлбүтэ. Иһи чутас аймактара ынырык муннаһыһыга түбэһиттэрэ. Аһыс убайдарын, балтыла-рын, бырааттарын, ол иһигэр 1935 с. түөртэрин, олохтон аһаары-та. Үтүс кэргэнитэн Акулина Николаевнадан дьэ кэргэн аҕата буолар, ороһуор дьоллоһомута. Сардаана Платонова СГУ педи-аггугун бүтэрэбүтүн аҕата тэрийбит тыа литературнай инсти-тутун (ТЛИ), билгитин СР Наукаларын академиятын гуманитарнай чинчийилэргэ институтун кылаабынай сотрудинга, үчүөнай. Фольклорга аанамыт иһи тыһынан таһыһыт улахан үлэлэрдэх.

Үс үгэһит буолбут оҕолордоох, сизнэрдэх. Тыһынаах ситим — "Адам сырдык аата" кинигэтинэн Сардаана Платонова аатыгар П.А.Ойуунускайга үлэлээх үтүөкэн өйдөбүннүгү туруорда.

Сардаана Платонова Таатта түөрт Дьосхоһонун, Чурапчы бизэ Хатыһытын илгэлээх уутунан үгүтүгэр Таатта эбэтин умсулданнаах-тык хоһуйбут. П.А.Ойуунускай уонна М.К.Аммосов доһобойула-ра үлэлэргэ сиппэт үтүө холоһор буолар сурулар. Кинилэр доһобойторун И.Баранов, С.Аржаков, Г.Гаврильев ааттарын үйэти-лит, бастакы романы айбыт талааннаах прозаик, поэт, олонхоһут, коммунист, Эрилик Эриистиини кэрэстэбэбит. Платон Алексеевич Күнүктүн сааһыматтылаһа үтү. Аһырбыт сааһыматчыт, Тап-пыраппар хос эһэлэрэ, Тизээн Сэмэксэс сааһыматка Ойууну-скайтан үөрэммитин, бириг олоһон сааһыматтын аһыһытын ба-чэптээбэбит. Сааһыгар аһан улахан хоһоону суруйбут бэйэст Ой-уунускайтан атын ким баарын билбэппин. Кини "Саам барахсан" хоһоонун поэмаҕа да тэһнээх сөп. Ойуунускай бэйэтин уонна аймактарын олоһуоругар сааһы аһы бэйэрэ үгэһи саһалаабыта. Холоһура, Дьулуһура — Стремительный, Саргылаан — Удачливый, Ньургунтаан — Славная, Солбулар — Последователь, Айгына — Щедрая, Ньургун — Могучий, Айталына — Прекрасная. Улахан кыһыһы Саргылаана — Удачливая, кыра кыһыһы Сардаана — Поле-вой Целоток Сардаана дигэн ааттаабыта.

С.Платонова "Адам сырдык аата" кинигэбэ ааҕаччы кизг эй-гэтигэр аанамыт. Саха литературатын историктар улуучу ула-хан суолталаах — үс бастакы классик суруйааччыларбыт олоһубут, үлэлэбүт, айбыт кэмнэрин баһаһа сана саха литература-тын төрүттэбэбит, кини сайдар суолун уурбут, бастакы классиктарбыт үтүөлөрүн үрдүктүк тутан эркээйи аһыт аһытын, улуу Өксөкүлээх ыһа ыһын П.А.Ойуунускай туһунан суруйбут. Кини эйгэтин — аҕа көлүөнө суруйааччылары, кинилэр киллини хаарыһаах үтүө культууларын, майгыларын, өйдөрүн-санааларын бэйэтин оро сааһытан саһалаан, сиппэт-хоппуг үчүөнай, суруйааччы быһы-тынан олус истинник-иһирэхтик эсэ-сэлэн оһорон сһэрэбэбит, поэмаһы суруйтаабыт, ыстатыйаларыгар ыйбыт. Хаһар кэмэ кизг. Автор төрөөбүт, илбистэбит эйгэбэ төһө даҕаны хаһаах хара балыһыга билдэһинэр, төрөөбүт саһытын норуота кини аатын аһын умнубатаҕа. Улуу убайбыт норуолбут кизн туттар ки-эргэлэ буолбут, бары жанрга сүүмэрдээн айбыт "Ньургун Бооту-ругар" тийэ сүдү айымныһа, суруйааччы, философ, политик, улуу деятель мугурун буларбаһа өйө-санаата, олоһун, охсуһу-тункилбиктээх холоһура республикаһытын өрүтүһэн, XX-с үйэни этэнгэ үгүрдэһэн XXI-с үөһэ, культура, өй-санаа, духовность үгэтигэр үгэһнэрдэ буолбаат! Сардаана Платонова кинигэбэ аатын эрэ туһунан буолбатах. Бүтүн саха литературатын бүтүгү күһгэ дьэри тулланнааһыт тулаһыһынара, үрдүк өһүөлэрэ буолбут аҕа көлүөнө суруйааччыларбыт, деятельлэрбит бары кэрэбэ су-руллубуттар. Платон Алексеевич Ойуунускайы кытта биригэ алты-спыт, үлэлэбэбит, кини бири санаалаахтарын, үөрэһэччилэрин ту-старынан сурулар. Автор аатыттан Платон Алексеевичтан 13 эрэ сыл балыс бири доһулааһар, тыһынаах классикка, Социалисти-ческой Үлэ геройугар, Өксөкүлээх уонна Ойуунускай бириэмийа-лэрин лауреаттарыгар Дмитрий Кононович Сивцевкэ сүгүрүһ махтанара, кинитэн айар алгыһын ыһыттан үөрэрэ сирдээх, Н.Е. уонна А.Е.Мординовтар, Н.М.Заболоцкий, К.Урастырал, та-айдар үс Саабыннар, күтүөтэ Дьон Дьагылы, илпиг аҕата Тыаһыт тустарынан кыра оҕо эрдэбүтүн С.П.Ойуунускайа аһы-лара саха литературатын бу көрүгүн лаппа байыттылар. Бу кини улахан үтүөтэ.

Бу кинигэтигэр аатын Спелцовтар, ийэтин Чочоолоттор ула-уордарын толору ырытан арыһыны оһорууга тэһнээх үлэни то-лорбут. Сардаана Платонова бу үлэтин иһин аатын аһыһан би-риэмийэ ыһа сөптөөх. Кини салгы үлэһирин хааччылаах. Духовность академиятыгар П.А.Ойуунускай фондатын тэрийиһээ сөп.

Р.И.САВВИН,
РФ үөрэбүтүн туйгуна,
улуус бочуоттаах гражданина.

Кини уонна сокуон

УУРДАРЫ ДЭБИЭРИННЭЭ

РФ Гражданскай Кодексыгар сеп түбэһиннэһон, дэбиэрин-нэһи 3 сыла болдьохтоон биэрээх сөп.

Өскөтүн дэбиэринэс болдьоһо ыйылыбатах буоллаһына, ки-ни толоруллубут күнүттэн бири сыл суолатын сүтэрбэт. Дэбиэ-ринэс кэһаан даҕаны толоруллубут күнэ ыйылыахтаах, онуоха мйа сурутуулаах сурулуохтаах. Күнэ-ыйа ыйылыбатах дэбиэринэс дэһгэ суоһунан ааһылар.

Дэбиэринэс кэһаан сууматын уонна ханнык болдьоһо ыларын мйара көһүлүнэр. Уурдарааччы баанга бэрэстэбиһи-тин иһгэ кэһэн дэбиэринэс биэрэн сөп. Ол баан анал форма-ларыгар толорулар.

Уурдарааччы дэбиэринэс кэһа да сирэй аатыгар, кинилэр уурдары сууматын ыһалларыгар быраап биэрэн, дэбиэринэ-с ол туһунан ыйылыахтаах. Баанга кэһа да сөһөк уурдара-лаах буоллаһына, онуоха бу уурдарылартан ыларга уолсай би-ир дэбиэринэһи оһоруоһа сөп. Бу дэбиэринэс туһунан лиһс-кэ сурулар. Дэбиэринэс кэһа уурдарааччы бэйэтин сөһтэрин нүөмэрин, бэрэстэбиһит аатын-суолун толору, дэбиэринэс бол-дьоһун уонна кини толоруллубут күнүн ыйар. Маннык туһунан ли-һсэ толоруллубут дэбиэринэһи уонна эһи баан анал форматы-гар толорон уурдарааччы илии баттыр, контролерунан биһгэрт-тэрэр.

Уурдарыттан ыларга дэбиэринэһи нотариус биһгэртэһтэ-эх. Өскөтүн кэһилиһкэ нотариус суох буоллаһына, нотариальнай аһану оһорго дьайыһаах оһоһоһа быһээ дуоһуһаах үлэһиһэ биһгэртэр. Өскөтүн дэбиэринэс биэрэр уурдарааччы балыһаһа сытан эһтэнэр кэмгэр кини биэрэр дэбиэринэһи эһтириг тэриһтэ кылаабынай эһа биһгэртэр.

Баан тэриһтэһит атын сиргэ оһоһулуубут уурдарааччы

дэбиэринэһи кэһаан да биһгэртэр дуоһуһаах сиргэ тэ-риһтэ бэрэтин туруоруоһаах. Сааһын ситэ илик, ол эбэтэр 14-дүн туола илик гражданин аатыгар дэбиэринэс бэрлиһит. Атын сиртэн бэрэстэбиһи телеграммнан бэрлиһит дэбиэринэс тутту-уга ыйылыбат.

Уурдары көһурун аһыһыт, сберкниоһа бэрлиһэ илик буоллаһына, дэбиэринэс, инструкция олоһуран, уурда-рааччы паспортун дааннаһа баара ирдэнэр уонна маннык дэ-биэринэс бэрэстэбиһит уурдары дуоһаһын түһэрсэригэр, сберкниоһа ыларыгар көһүлүнэр, дэбиэринэс ис хоһоонугар ол туһунан киллэрэн биэрэн сөп.

Уурдарааччы дэбиэринэһи аһаһыһан сөп. Кини уурдарыта баар баан тэриһтэһи сайыһыһанна толору. Сайыһыһан-наһа уурдарааччы бэйэтин аатын-суолун, баан нүөмэрин, сөһтүн нүөмэрин, ону таһынан аһаһаһыһан дэбиэринэс реһиһиттэ-рин ким биһгэртэһитин, хаһан уонна ким аатыгар бэрлиһитин ыйар.

Уурдарыттан дэбиэринэһин бэрлиһэ тохтолулар, өскөтүн баанга уурдарааччы өлбүтүн туһунан сибидиһтиһи-ти аһалан көрдөдөһтөрүө. Уурдарааччы өлбүтүн кэһа кини сөһтүтэн дэбиэринэһин бэрлиһит, баанга уурдарааччы өлбүтүн туһунан ханнык да сибидиһиһи киллэртэх буоллаһына, баан тэриһтэһи онно эһиһиһиһи сүлэһт.

Сбербаан иһигэр толорулар дэбиэринэс бөһө оһоһулар. Онон уһун кэмгэ дэбиэринэс биһгэртэһиһи билиһи өһөбүтүнэн туһанарыгар сөһиһиһи.

А. С. Попова,
сбербаан оперотделын сибидиһсэйэ.

КЭМИГЭР ТӨЛӨНҮӨХТЭЭХ

Суол быраабылаларын кэһиһгэ административнай бороотоһуол толорулуһаһына ол уурааһар ыйылыһыт сууманы гражданин сбербаанга "штраф ГАИ" сөһтүгэр 4020181050000000001 квитанция толорон төлүүлэр уонна квитанцияны ГАИ-га тиксэрэллэр.

Административнай ыһараап уурааһа сокуоннай күһтүгэр кириһит күнүттэн гражданин болдьоһор төлөөбөт түбэлтэһигэр Административнай правонару-шениялар тустарынан кодекс 31.5 ыстатыйатыгар олоһуран суут пристаһынан ирдэнэн ыһыга эбэтэр тэриһтэһиттэн хамнаһыттан аһтаран ыһыга барар. 30 күн иһигэр төлөһмөт түгэһигэр Федеральнай сокуонга саһа уларыһылар кириһиттэһинэн (2003 сыл аһын-ны 8 күнүнэн, №161 - ФЗ).

Административнай правонарушениялар тустарынан кодекс 20.25 ыстатыйатыгар олоһуран ыһарааптарын суумата иһи бүк төлөнөр эбэтэр 15 суоһаһа тийэ ад-министративнай арест уурулуһон сөп.

Ыһарааһы кэмгэр төлүүрүтүн умнуман. ГАИ ад-министративнай материаллары көрөр күнэ — сэрэдэ. Телефон: 41-676.

Чурапчытааһы ГАИ отделения.

Сүрүяаччы С.А.Попов - Сэмэн Тумат 60 сааһын туолла

АЙАР ҮЛЭТЭ - ҮГҮС ӨРҮТТЭЭХ, ЭЛБЭХ КЫРЫЫЛААХ...

2004 жыл, Төмөр Дирингэ... Олуныу ий сабаланыта, тымны арыый мүлүрүкэн уора-кылаана мөлтөөн, сааскы быһыы биллэх курдук ылаангыһыан эрэр кэмэ. Бүгүн манна саха талааннаах лирик-поэта, хорсун сарийит А.С.Бродниковка улуус орто оскуолаларын үөрэнээччилэрин ортолоругар ытыллар "Бродниковская ааһылары" аһын кэнниттэн аны олохтоохтор кэлбит ыалдыттары сылын айы саас оҕолорго муус оҕолуктара туруоктаах сирдэригэр илдьэнэр үрдүк баҕайы алаас сырыын эниэттигэр "муус горкаларын" үөрүүлээх-көтүүлээх аһыллыгыгар сырытандардылар.

Туора тардыллыбыт солко лимэнтэни быһа кырыаат: "Ким бастааһын түһэрий?" - диир билииттэн ыйыттыларыгар бары кулук-халык туттан сирэй-сирэйбитин эрэр көрсөн кэбистийбит. Онуоха үчүтүлүн Алексей Спирidonович үрдүк аатын-суолун өссө өрө көтүтэр, кини айар олоһун дьаһаһын үйэтигэр соруқтаах Дьоккуускай куораттан тахса сылдьар биллиилээх сүрүяаччы С.А.Попов - Сэмэн Тумат: "Мин түһэбин..." - диир этээт, үрдүк сыры хорсундук таһнары аннынан бэлэм муус хайыннаах сыыр эниэтин аллараа диэки сүрүлүү турда. "Ок-сиз... Тумат хоһуона Сэмэн баранан ким-халай инникэ түстэҕэ үһү!" - диир "Бирик" кинигэ кыһатын кылаабынай редактор Валерий Николаевич Лукоцевич кэнниттэн көрөн туран эрэр, саҥа алгаһан хаалла. Бирик байэм, Семен Андреевичтан баһаҥа дээрчи киһи, салла көрө турбут үрдүк сырым сирэйин таһнары урун хаары өрө күдээриттэн түһөн иһэр алта уончалаах убайым тэҥэ саныыр, ыһыктыыр киһим эдэрдим эрчим хамсанынан сырылырын көрө-көрө сеҕан-махтайан элбэҕи эргитэ санын турдум...

Дьэ, ити курдук Сэмэн Тумат ханнык баҕарар олоҕо ыһыктыт дьыалатыгар кэтэ-мэҕэйдим барбаака иннин диэки дьүлүрбүтүк ахсым санаанан баран иһэриттэн киһи эрэр үөрэр. Отуттан тахса сүл аһаада өтүгүр, сэт-тэ уонус сыллар сабаланыларыгар үрдүк үөрэҕи бүтэрээт, Семен Андреевич сорунулаахтык төрөөбүт сахатын уус-уран литературата сайдарын туһугар аһаан-минээн үлэһэн киһи-рэн барбыта. Мин бүгүн манна сыһаах киһи үгүс өрүттээх айар үлэтин хайысхатыттан бии-

ри эрэр бэлэтээн аһаахытын баҕарабын. Ол курдук, киһи олус өр кэм устата, сымал-сорул оҕостон идэтиһэн, биир дөйдүлөөхтөрө сүрүяаччылар оҕостон, үлэһэн аастыт олохто-рун үөрэтэн, дьаныһан туран билсэн, элбэх матырыйаалы сатабыллаахтык хомуйан, кизгэ эйгэбэ билиһэннэрэн, ахтыллары, ыстатыйа-лары, литературнай матириаллар сурунаал-ларга, хайыаттарга, кинигэлэргэ баччааттаһы-тыгэр тохтуубун.

Өссө университетка үөрэнэ сылдьан биллиилээх поэт, тылбаасчыт Гаврил Иванович Макаров - Дьуон Дьаһылы айар үлэтин туһунан аан бастаан иккис курс студена "Хоту-гу сулус" сурунаалга ыстатыйалары суруйан таһаартарбыта уонна онукатын дьаныардаах-тык үлэһэн үөрөҕүн бүтэрэригэр дипломнай үлэ оҕостон көмүскээбитэ. Бу үлэтин кэлин өссө кэҥэтэн, дииригэтин, "Дьуон Дьаһылы" диир бэртээхэй литературоведческэй моно-графия оҕостон баччааттаһыт.

Итинник сабаланыта С.А.Попов - Сэмэн Тумат биир дөйдүлөөх аҕа сүрүяаччыларын үйэтигэр үлэтэ. Мантан салгыы Мэхээлэ Добордуурап, Күн Дьирбиһа, Дьуон Дьаһылы, Далан, Алексей Бродников, Василий Яковлев уус-уран айымныларын хомуйан, ах-тыллары көрөн-истэн баччаатта бэлэмнээн кинигэ оҕостон таһаарары ситиспит. Итин таһынан үчүтүлүн, литературата далааһынаах-тык киһиэн үлэлииригэр айар суолун аһан биэрбит Е.П.Шестаков - Эрчимэн уонна А.Г.Кудрин - Архып Абаһыныскай кинигэ-ларин түмэн баччааттаһыт.

Сэмэн Тумат биир ураты улахан үгүсүтүнэ-өтөтүнэн үмүтүгэ хаалыт сүрүяар дьону үйэ-тигэр соруқтааҕа буолар. Биир дөйдүлөөх-төрөн бурума суоҕар буруйданан суостох ре-прессия сыларыгар хаайылла сылдьыбыт, хаарыан талаана дьылба-хаан ийэһиһин сарбыллыбыт поэт Гаврил Иванович Егоров - Биһилин эбэтэр адр сааһыгар Чуралчы көһөрүлүтүн идээнигэр түбэлэн хоту булут оройуонугар колхозка баһыктыы киһиһэн сы-старан ыарыах буолан эрдэ сурума суол-ламмыт, аҕа дөйдүнү көмүсхүр Улуу сарий сыйларыгар саха сүрүяаччыларын ортолугар үүнэн-сайдан, биллэн иһит элбэҕи эрэннэр-рэр адр поэт Николай Васильевич Понома-

рев - Унаар Уолун тустарынан өр кэмгэ хо-муйан олохторун сорох биллибэт өрүттэрин арыар дьыһаах, кырдыаах бэлэтээһин-нэри оҕостон баччаатта таһаартарбыта саныа-ха хайдахтаах курдук үчүгэйдик. Манна сытар Семен Андреевич бу үлэтин сүрүн тосхолу, ки-ни араас дьылбааһа, ол эрээри айар үлэни олохторун аргыһа онгостубут, Чуралчы сир-гэр-үтүгүр өр кэмгэ оҕостон саха литерату-рата сайдарын туһугар туруулаһан үлэһэбит сүрүяаччы убайдарын эппит этиилэрин, киһи быһыытынан туох кэрэлээхтэрин, туоха ду-лустууларын, суолларын-иһтарын хайда то-булан айарга, сүрүяарга тардыспыттарын, көлүөнэни көлүөнэҕэ ситиминир кэскиллээх үлэни түмэн, хомуйан оҕостон биэрэр. Биллэн турар, кэлэр көлүөнэ дьон айар үлэҕэ саҥа су-ол тэһиллээригэр, айар эйгэбэ олук охсолло-ругар Сэмэн Тумат бу сүрүяаһа, бэлэ-тээһиннэрэ, ахтылара куус-хөмө, бөҕө тирэх буолаллара эрэбил.

Семен Андреевичтан мин эмиз үөрэмми-тим элбэх. Киһи саҥа сүрүяар-айар дьонго олус болгомтолоохтук сыһааннаһар, ханна даҕаны сырыттар сүбэ-ама биэрэр, айар үлэ уустуктарыгар үөрэтэр. Чуралчыга да оҕор-доһуна, куоракка кирибитин да кэһиэ кинигэ үгүсүк сылдьабын, ыалдыттыбын. Оһо ай-ар үлэтин хайдахтаах курдук сатабыллаахтык тэһинэн, систималар үлэлиирин көрөн сүрдээгин дьон сөбүтүн. Ол курдук, Семен Андреевич сүрүябуһун, айбытын сыһаах түһэрбээк, аһаа паапкаларга тигэн, хас би-ридиктигэр картотека оҕостон, тустаах те-маларынан наардаан, аттаран дьаарыһаан ууран иһэр идэлээх. Ханнык эмэ ыһаһаах ыстатыйа дуу, очерк дуу сүрүяаһы тыһаһааһына онно сөп түбэһэр матырыйаалы чолпу, аһа уурбт сириттэн булан ылан туһана охсор. Ити киһи таһаарылаахтык, кудуһайдык үлэли-ригэр улахан көмө буолара саарбаҕа суох. Со-рох киһи күнү быһа көрдөөн, түбүгүрэн туран сүрүяаһынан, наадалаах матырыйаалларын булар. Оһон Семен Андреевич айар үлэтигэр олус эппизитинэстээхтик сыһааннаһан, баһы-тын чөкөтөн-чөкөтөн сыһыгар, хонугар дьэ-ри аттаран саас-сааһынан түмэн үлэлииригэр ымсыраһын эрэр.

Сэмэн Тумат биир уратытынан өр кэмгэ архыпка үлэһэбит буолан, мээһэ ханна даҕаны суох сэдэх матырыйааллары муспута буолар. Бу, биллэн турар, туооха да тэһиллэ-либэт сүдү кылаат, ол курдук кинигэ сүрүяа-аччылар рүксипистара, историческэй матырийа-аллар уурула сыталлар. Маны таһынан су-руйааччылар олохторун-дьаһахтарын кэрдис кэмнэрин көрдөрөр хаартыскалар, араас ис хоһоонноох альбомнар баалларын эбэн кэби-стээк биир киһи хонугар сөбүмэр үлэ-хамнас түмүлүбүт эбит дьэ этэх кэрингээспит.

Сүрүяаччы С.А.Попов - Сэмэн Тумат өссө биир ыра санаа онгостон илдьэ сылдьар баҕата - Чуралчытан төрүттээх сүрүяаччы-лар араас кэмгэ баччааттанан тахсыт киһи-гэлэрин баһыларын түмэн быһастаах оҕостон бар дьонугар, ааһааччыларга көрдөрүү. Ити баҕа санаатын толорон, улуутугар оҕостон, үлэһэн аастыт сүрүяаччылары үйэтигэр үлэ-тин өссө биир кэрдийиһин үрдэтэн, өрө көтүтэн биэрэ дьэ эрэнэбин. Бу күнүгэр 60 сааһын туолуутун бэлэтиир ытык-мааны киһибит айар үлэһэн таһаарылаахтык үлэ-ли-хамсыы сылдьарыттан биир дөйдүлөөхтө-рө үөрэбит уонна киз туттабыт. Аһыах хо-нуктааһыта Семен Андреевич аан дөйдү үрдүнэн биллэр поэт Омар Хайям сүрүбэччэ рубайларын тылбаастаан республика радио-тынан биэрбитин улаханньк сэнгээрэ иһитти-бит. Бу киһи айар үлэтигэр өссө биир сонун көстүү уонна ситиһин буолар дьэ сыһааһы-быт.

Университетка бииргэ үөрэммит истиг доҕоро, филологическэй наука доктора, СГУ профессора Гаврил Васильевич Филиппов: "Сэмэн айыллатан дьобурууһун - публицист, хара мангай үрдүк үөрэҕи бүтэрээбиттэн идэ-тийиниэ - литература пропагандиһа, сүрүбэччэ дуһатын олоруутунан кэм тыһын, олох сай-дыһын лаппа үчүгэйдик сэрэйэр сүрүяач-чы", - дьэ саамай сөһө да бэлэтээбит эбит дьэ этинин сүрүябуһун түмүкүтүбүн.

Павел ФЕДОРОВ - СОМОҕО,
РФ Журналистарын Союһун
чилиһэ, СР културатын туйгуна,
"Диринг уоттара" литературнай
түмүү салайааччыта.

ЫТЫК ИЛЬМЕНЬ ГЕРОЙА

Чуралчы улуутун Хатылы нэһилиэгин биир ытык-мааны кырдыаһынан уонна нэһилиэгэ Аҕа дөйдү Улуу сарийитин кыттылаахтарыттан соҕоток хаалыт буюйун-салааһынан Улуу сарий I степеннээх ордены кавалера, "Хорсуһун иһин" мэтээл хаһаайына Михаил Григорьевич Борисов буолар. Киһи билигин ыалдьан орон иһитэ буолан сытар, кыайан кэспэтэр кыаҕа суох. Ол иһин оскуола музейин матырыйаалларыттан туһанан киһи туһунан кыратык сырдата түһүөхпүн баҕарабын.

1942 жыл бэс ыйа... Чуралчы оройуонуттан 700 буолан армияҕа ыҕырыллан, Ийэ дөйдүгэ ытык иһи толоро, алаһа дьыһэлэрттэн араһан, үс үөлгөр үөстээх Олуһа Эбэлэрин өрө өкөһөн, төрөөбүт төрүт сирдэригэр тэйдэр тэһэн испиттэр. Тимир суолун аһаанан Уралга байыаннай үөрөххө тиийбиттэр. Эдэр салааттары эт-хаан өтүтүнэн эрчийэн, байыан-най техникаҕа, тактикаҕа үөрөппиттэр. Киһилэр онно биллэрттэр тоһуу-хатыы, ачыктыаһын дьээн туҕун. Урал сис хайаларын чысхааннарыгар икки атактаах тулуйбат үөрэҕэ сабаланыта. Күнүгэ биирдэ аһыыл-лара, түһүн аһаҕас халлаан аһыгар кутаа оттон хо-нолорго. Сүрдээх элбэх салаат тимийэн, ыалдьан өлүтүлээн барбытара. Ити үөрэх кэмгэр икки-үс хо-нуктаах хайыһарынан улахан похоттар буолалла-ра. Туһааһынын сыһытп өздөт ити похоттарга аһа суох хаалара. Гарнизоннара хайа үрдүгэр сис тыаҕа баара. Похоттан эрпийиниэ үгүс салаат хайа тэл-лээбэр күстэрэ эстэн, охтон хаалалара эбитэ үһү. Киһилэргэ көмөлөһөрү командирдара көгүлээбэт эбит. Дьэ, ити уһууқтаах, сыһааһа үөрэх 1943 жыл олунуһу 10 күнүгэр түмүктэммит. Киһилэртэн туһунан хайыһар биригээдэтин тэрийбиттэр.

Михаил Григорьевич 19-с биригээдэ бастаы ба-тальонун бастаы ротатын разведкаҕа өздөтүн авто-матчыһынан буолбута. "Бу байыаннай үөрэҕи кыайар-бар мин Аһааһа Уун таһаарыһа икки сүл сүбүрүччү сылдьан тоһуу-хатыы-халыһын үөрэх буолан улахан-нык көмөлөспүтэ дьэ саныһын", - дьэ кырдыаҕас салаат бэйэтин ахтыһыгар сүрүбүт.

Ити кэнниттэн аһыах күн биир дэриэбинэҕэ аҕалан нэһилээ курдук күөс аһаһан, утуган баран Ильмень күөл иһин өтүгэр сүөһүммиттэр. Дьэ, Иль-мень Улуу күөл аатынан аатырбыт эбит: 6 көс уста-лаах, 4,5 көс туоралаах букатын муһа дөйдү эбит. Өстөөх үс биригэһин бөҕөһөтүнэн сытара үһү. Ки-һилэр 4,5 көс сирин хайыһарынан туоран өстөөбү үлүрүтүөхтээхтэр эбит. Атааҕа түн хараҕаҕа хоннуһуттар, Ол дөйдү күөлүн муһа сии-биир өрүс

биэрэгин курдук кыдымаһ бөҕө эбит. Халлаан сыр-дыһа арааа энэр дуураа буолан көсүбүтүгэр, аһы-на-таһына таһааһа сиргэ хаар олус халыһык тип-пит, онно тохтобул биллэрттэр. Сотору буолаат су-хой пөкк, салаат аһы 100 грамм спирт ("Сталин-скэй пөкк" дьээр эбит) уонна биридии кулук тууста-ах сибийиниэ сыатын биэрбиттэр. Кыратык тыһы-лаат, салгым атааҕа туруһуттар.

Халлаан лаппа сырдыһын кытта өстөөх самолета-ра 20-тэн тахса кыра, 50-нуу киһилээх, сатыы киһилээх аһаһыт кыра буюмбалары таһаарыһа-тар, күөл муһа куоралың түспүт. Тула өтүгэр ыһы-халыы, үрдүгэр буюмба арааа кулуктар эбит. Киһи-лэр, бастаы батальон, арыый инник киһиһэнэр буюмбалаһынга кыратык түбэспиттэр. Оттон иккис батальон буюмбалаһын саамай ортолугар түбэспит. Икки ойбоһуһтан көрдөктөрүнэ өстөөх бомбарди-ровщиктара уончалы буолан көтөн аһаһалар эбитэ үһү, кэнниттэригэр халлаанга буюмбалара арай, дөйдүтүгэр күһүн бурдук быһыһын саһаа тураах үөрэ собуруу дөйдүгэ бараары муһан баран бурдук-ка түһэрин санаппыт. Оннук хойуу эбит. Тыас-уус, му-ус куоралың, бүтэһик ыар хаһыы, ол кэнниттэн не-мец истребительдэре биэс буолан утуу-сууу эрчийэн кэлэ-кэлэ пулемет уотунан саба тигэрэллэр эбит. Биэрээк тахсыһа пулеметнай дэрт хаҕас өтүтүн халды таһаһан, киһилэр өздөдтөрүн аһара курдук тыһыһаах ордуһут.

Киһилэр батальоннара бастаы дэриэбинэни-ылааттарын кытта салгы иккис бөһүөлгө атаахалы-ырга бирикээс кэлбит. Ол кимэн киһиһэн иһэн бата-льон командира баһырыт. Солбуйааччы командир аһыах киһилээх олус инник киһиһэн, быһа аһыыл-лан хаалбыттар. Аһыах киһи ордон, атаака тохто-бут. Сарсыһыһыгар саҥа кэлбит чаастарга хол-боһоннор. Старый Русса туһааһыһыһын кимэн киһи-биттэр. Михаил Григорьевич илиитигэр икки сиринэн баһыһан, санчааска кирибитэ. Бу улахан хаан тохту-улаах кырдыаһыҕа сылдьыбыт таһаарыс дьыно Дура-нов Василий Петрович II (Болото), "Кыһыл сүөһэ" колхозтан Седалищев Дмитрий Константинович, Ар-хипов Конон Алексеевич, Козлов Иван Прокопьевич II дөйдүлүгэр кэлэн баран олохтон түөрээбиттэра.

Лера ДЬЯЧКОВСКАЯ,
Хатылы орто оскуолатын XI кылааһын
үөрэнээччитэ.

Хайахсыт нэһилиэгин биир ытык-мааны кырдыаһа, хоту көһөрүлүү кыттылааһа, тыыл, үлэ ветерана Н.Н.Протасов 60 сааһын тоһотчу ту-олла. Николай Николаевич, дьыно-сэргэтэ таһаан ааттыһаларынан, Нукулачча, кыра эрдэһиттэн хатан, чур куорастаах буолан, сахалы ырыаны-тойугу сэнгээр улааппыта, олоһун кэрэ аргыһа онгостубута. Ки-ни сцендаҕа мангайгы улахан си-тиһитинэн Дьоккуускай куоракка 1957 сыллаахха иһчэттар 1-гы рес-публикатааҕы фестивалларыгар кыт-тан 3-с степеннээх дипломуна наһараадалаһыта. Ити сүл хайах-сыттар П.А. Ойуунускай "Кыһыл ойу-ун" айымныһын Саха театрыгар ту-

лар туһулуһуллар.

Сахалы ырыаны-тойугу ыһыктыбаака, олоһун аргыһа онгостон илдьэ сылдьар ытык кырдыаһа идэ-тин оҕолоро, сэннээрэ утумнаан эрэллэр. Төрөппүт кыһа Татьяна Николаевна СР култура уонна духовноһа министерствотын сүрүн специалиһа, уола Анжикей Николаевич музыка үчүтүлүнэн үлэһэбитэ, кы-ра кыһа Евдокия Николаевна эмиз култура эйгэтин үлэһитэ. Оһтон си-энээрэ эттээх, уолун Николай уола, Коля Протасов 2002 сыллаахха Щел-кин аатынан үрдүкү театралынай үчи-лищени бүтэрэн кэлэн билигин П.А. Ойуунускай аатынан государствен-най академическэй театрга үлэлиир.

НЬУКУЛАЧЧА
КЫРДЫАҔАС

руорбуттарыгар Саһыл Ойуун оруу-лун ситиһилээхтик толорбута. 1963 - 1965 сс. ыаллы таһаа уонна Чу-ралчы улуустарын талааннаахтарын туһулаһыгар автор уонна солист быһыһынан кыттан 1-гы степеннээх диплом хаһаайын буолбута, 1967 с. Улуу Октябрь 50 сыһынан уус-уран самодеятельность сайдыһыгар кил-лэрибит кылаага сыһаһанан Бочу-тунай грамотанан наһараадалаһыта. Оһтон кэлин да сыһаһа, ол иһигэр 1991 с. С.А. Ногородов уон-на С.С. Яковлев - Эрлик Эриһтин төрөөбүттэр 100 сыһыһынан, 1994 ч. олунхотуг И.Г.Тимофеев - Теп-лухова 125 саһыгар уус-уран само-деятельность фестивалыгар тойугу-нан кыттыбыта. Төһө да саһыһар, куорала чөлөркөһүнэн сөхтөрбүтэ.

Николай Николаевич совет-скэй кэм туруу үлэһитэ. Норуот хаһаайыһыһынан араас салааһыгар үгүс суобастаах үлэтин билигин эл-бэх аһаһаһаах Бочуотунай Грамота-

Иккис сизэ кыыс Елена Протасова диктор үөрэгин бүтэрдэ.

Бу курдук, айылбаттан айда-рылаах талааннаах, ырыа-тойук куттаах Протасовтар ситимнэрэ салһанар.

Ааспыт өрөбүл күн Хайахсыт-тааҕы култура киһинигэр Н.Н. Про-тасовка - Нукулачча кырдыаһа аһаһыт дьыно кизэ буолан аһта. Оһно култура министерствоттан О.М.Харайбагова, улуус дьаһалтыһы-тан улуустааҕы тыа хаһаайыһыһа-тын управлениетин начальнига И.И. Филиппов, култура управлениет-тан В.Д.Пинигина иһэнэ Нукулач-ча кырдыаһа оҕолоро, сизнээрэ, аймах билэ дьыноһоро ытык кыр-дыаһаа аһыс бастыһын аһаһыһар, эһэрдэ истигин эттиһэр.

Марфа КУЗЬМИНА,
общ. корр. Хайахсыт.

Утверждено
на заседании республиканского
организационного комитета "Победа"
(протокол №5 от 23 июня 2003 года)

ПОЛОЖЕНИЕ

о Грантах Президента Республики Саха (Якутия) на проведение республиканского конкурса "Памятники воинам-якутянам, павшим в боях за Родину в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1945 годов"

1. Гранты Президента Республики Саха (Якутия) на проведение конкурса "Памятники воинам-якутянам, павшим в боях за Родину в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1945 годов, учреждены во исполнение Указа Президента Республики Саха (Якутия) "О подготовке и проведении празднования 60-й годовщины Победы в Великой Отечественной войне 1941 – 1945 годов" № 666 от 25 декабря 2002 года.

2. Гранты Президента Республики Саха (Якутия) направлены на реставрацию и поддержку состояния памятников воинам-якутянам, павшим в боях за Родину в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1945 годов, в городах, поселках и наслегах Республики Саха (Якутия).

3. Гранты Президента Республики Саха (Якутия) на реставрацию памятников воинам-якутянам, павшим в боях за Родину в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1945 годов, присуждаются грантополучателям по результатам конкурса, проводимого министерством Культуры и духовного развития РС(Я), по следующим группам:

1 группа – 3 Гранта по 80 тыс. руб.: города Якутск, Мирный, Нерюнгри, Алдан, Ленск.

2 группа – 3 Гранта по 50 тыс. руб.: муниципальные образования Амгинского, Верхневилюйского, Вилюйского, Горного, Кобяйского, Мегино-Кангаласского, Намского, Нюрбинского, Олекминского, Сунтарского, Таттинского, Томпонского, Усть-Алданского, Хангаласского, Чурапчинского улусов (районов);

– населенные пункты муниципальных образований – "город Якутск", Нерюнгринского, Мирнинского, Алданского, Ленского районов (за исключением городов Якутск, Мирный, Нерюнгри, Алдан, Ленск);

3 группа – 4 Гранта по 27,5 тыс. руб.: муниципальные образования Абыйского, Аллаховского, Анабарского, Булулукского, Верхнеколымского, Верхоянского, Жиганского, Момского, Нижнеколымского, Оймяконского, Оленекского,

Среднеколымского, Усть-Майского, Усть-Алданского, Эвено-Бытантайского улусов (районов).

4. В конкурсе имеют право принять участие администрации муниципальных образований всех уровней, балансодержатели памятников воинам-якутянам, павшим в боях за Родину в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1945 г.г.

5. Участники конкурса на соискание Гранта Президента Республики Саха (Якутия) предоставляют для участия в конкурсе проект-заявку. К заявке участники прилагают следующие документы:

- информацию о памятнике (наименование памятника, его местонахождение, историческую справку о памятнике, фотографии, видеоматериалы);
- информацию о характере и конкретных планах реставрации памятника;
- дефектную ведомость;
- смету на реставрационные работы.

6. Проекты-заявки предоставляются до 1 июня 2004 года по адресу: 677011, г. Якутск, пр. Ленина, 30, каб. 314, тел. 42-40-07. Участники конкурса могут отправить материалы почтой не позднее указанного срока.

7. Решение жюри по итогам конкурса выносится до 5 июня 2004 года. По итогам конкурса 10 победителей получают Гранты в размере 50 тысяч рублей каждый.

8. Получатель Гранта заключает договор с министерством Культуры и духовного развития Республики Саха (Якутия), в котором отражаются конкретные условия реализации Гранта, и установлена форма отчетности о содержании проведенной работы и использовании финансовых средств Гранта.

9. Получатели Гранта, не предоставившие в установленные сроки отчеты об использовании средств Гранта за прошлый год, не допускаются к другим конкурсам на получение Гранта Президента Республики Саха (Якутия) в сфере культуры и искусства.

Кэрнэстэбил

ӨЙДҮҮ-САНЫЫ СЫЛДЫАХПЫТ

Таптыр ийэбит, кэргэним, эбэбит, эдьийибит Валентина Александровна Иванова үлүн ыарахан ыарыи кэнииттэн билиги ортобүтүтүтүн туорабыта олунуу 28 күнүгэр номнуо бири сыла буолла.

Кини 1944 сыл атырдьах айын 24 күнүгэр Дьокуускай куоракка икис оҕонно төрөөбүтэ. Билиги аҕабыт Саввинов Александр Тимофеевич советскай-партийнай үлэһит эгэ. Намга, Абыйга, Өлөөнгө райсовет председателинэн үлэлээбитэ. Ол иһин кини динэ кэргэнэ улууска көһө сылдьар.

Валя оҕоһунан бүтэрэн баран Дьокуускайдаагы медицинскэй училищегэ үөрөнө киирбитэ уонна доруобуйата мөлтөк буолан кыайан бүтэрбэтэ. 1963 сыллаахха Чурапчытаагы санаторийга сытан бэйэтин тапталын Иванова Антор Николаевичкэ көрсөн кэргэн тахсан, олусун тилэх күнүгэр дьэри дьоллоохтук олорбуттара. Валентина ленинград тахсыар дьэри оҕону итэр тэримтэлэргэ үлэлээбитэ. Кинини бири илээткэрэ, дьуөгэлэрэ аһыннас сүрүткэх, эйбэс, баринилээх үлэһитинэн биллэлэрэ.

Валентина олус оҕомсох буолан, оҕолор киникэ эмгэ сөлүк сыһыаннаһалара. 20-тан тахса сыл илһитин сылааһын сыһыан, ыраас санаатын интэрин, олус дин кыһаллан адыр көмүсүн иһитигэ күлүн-уосун бэйэбитэ. Билигин ол оҕолор бэйэлэрэ икэлэр, аҕалар. Кини хаһан даҕаны кини даҕаны кытта кыһыр-сан этиспэт, сыһыаннаһа майгылааба. Бэйэтин кытта биригэ төрөөбүт үс балтын, икки быраатын көрсөн, харайсан улаатын-мартыбыта. Кини төһө даҕаны улахан правительственай наҕараадалара суоһун иһин, үлэлээбит коллективин уонна итэ-эччиһин истиг сыһыаннарын, убаастабылларын кыһыта, үлэ ветерана этэ.

Билиги тапталлаах ийиһит олору, айылҕаны, тыһыар тыһынаагы барытын олус таптыырын кини сылаас илһитин көрөн-харайан олбурун кыһырыт оҕор-мастара, сибэкилэрэ, отонноох мастара санаталлар. Билигин барыбытын таптыырын суох буолбутун кэниэ дьэ кэлэн өйдөөн, сүтэрэн олус дин курутубайт.

Күндү кийиһит, эн бааргар туту кыайан оҕорботоктутун, са-таан тапталытын биллэрбэткэтигин бырастын гын... Билиги эйиги мэлдьи өйдүү-саныы сылдьахпыт.

Кэргэнэ, оҕото, сизиннэрэ, балтылара, бырааттара.

Хотторо нэһилиэтин олохтоохторугар Анна Николаевна, Сомен Иваносов, Сергеевтар, кинилэр оҕолоругар, чутас аймах-тарыгар кырдыаас эдьийиһэрэ.

АДАМОВА Аграфена Николаевна
үлүн, ыарахан ыарыһтан өлбүтүнэн диниг куруттаммытын ти-эрдэбит.

"Клубнай" түөлбө олохтоохторо.

Куруттанарын тиздэллэр:
– Чакыртан төрүттээх Дьокуускай куорат олохтооҕо Аграфена Николаевна Адамова ыарахан ыарыһтан өлбүтүнэн Чакыр орто оҕоһунан үчүгүтэлэргэ быраатыгар Н. Н. Адамова, кийитигэр М. Н. Адамовага, аймахтарыгар Чакыр нэһилиэтин дьаһалтата.

– Аграфена Николаевна олохтон туорабытынан Чакыр орто оҕоһунан үчүгүтэлэргэ быраатыгар Николай Николаевич, кийитигэр Марина Николаевна Адамовтарга, оҕолоругар Чакыр орто оҕоһунан коллектива.

– Тапталлаах эдьийиһэр Аграфена Николаевна ыарахан ыарыһтан күн сириттэн барытынан үчүгүтэлэргэ Марина Николаевна, Николай Николаевич Адамовтарга 10 "А" кылаас коллектива, төрөппүттэрэ.

– Ытыктыр кырдыаас эдьийиһит, аймахтыг Аграфена Николаевна үлүн ыарахан ыарыһтан күн сириттэн туорабытынан быраалыгыгар, убайытыгар Николай Николаевич Адамова, эдьийиһитигэр Анна Николаевна Сергеевага уонна кинилэр дьэ кэргэттэригэр Чакыртан, Чурапчытан Еремеевтар, Седалищевтар, Дьокуускайтан Еремеевтар, Седалищевтар, Неустроевтар.

Убаастыыр убайыт, быраалыт
ВИНОКУРОВ Алексей Аммосович

эдэр сааһыгар билиги хэһкэбиттэн өлөн туорабытын динигин курутууан туран доһотторугар, аймахтарыгар иһитиннэрбит.

Балта, быраата, күтүөтэ.

Күндү оҕобут, сизимит, быраалыт Чакыр нэһилиэтин олох-тосбо, СГУ физико-технической институтун 3-с курсун студена

ТИТОВ Гаврил Васильевич
хомолтоохтук бу дьыл 22 күнүгэр олохтон туорабытын динигин курутууан туран бары аймахтарыгар, билэр дьонугар иһитиннэрбит.

Ийэтэ, аҕата, эбэтэ, бырааттара, балтылара, эдьийиһэрэ, күтүөттэрэ, таайдары.

Куруттанарын тиздэллэр:
– Чакыр нэһилиэтин олохтооҕо, СГУ студена Титов Гаврил Васильевич соһумардык олохтон туорабытынан эбэттигэр, ийэтигэр, аҕатыгар, эдьийиһитигэр, бырааттарыгар, балтыларыгар, таайдарыгар, күтүөттэригэр Чакыр нэһилиэтин дьаһалтата, орто оҕоһуна коллектива, профкома.

– Күндү быраалыт, сизимит Гаврил Васильевич соһумардык олохтон туорабытынан эбэттигэр, ийэтигэр, аҕатыгар, эдьийиһитигэр, бырааттарыгар, балтыларыгар, таайдарыгар, күтүөттэригэр Хадаартан Дмитрий Захарович Эверстов, кини оҕолоро, сизиннэрэ.

– Гаврил Васильевич өлбүтүнэн ийэтигэр, биригэ үөрэммит дьуөгэтигэр Гүллева Мария Васильевнага, кини дьэ кэргэнигэр, эбэттигэр Анастасия Михайловнага, биригэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар Чакыр орто оҕоһунан коллектива.

МАХТАНАБЫТ

Билиги дьэ кэргэн тапталлаах аҕабыт, кэргэним Олгов Петр Николаевич олохтон өлөн туорабытыгар бастаы ыарахан чаастарбытынан, кийиһиттэн ыла уонна күндү кийиһитин тилэх суолугар аҕаарыны тэрийиһэ күөс-кама, айыбул буолбут аймах-билэ дьонорбугугар, табаарыстарытыгар, биригэ үөрэммит доһотторбугугар түгүнэн да кэмнэммит бары махталытын тиздэбит. Чулуу аҕабыт үлэлээбит Маарыкчаннаагы ПО коллективтар, Махаттан биригэ төрөөбүт балтын дьэ кэргэнигэр, Дирингэсэи үчүгүтэи балыла коллективтар, түөлбөит олохтоохторугар, Уорба үчүгүтэи дьаһалтыгар, ыарахан чааста өйбүт, тирэх буолбут эдьийиһитигэр Зинаида Теренковага, аҕабыт убайдарыгар Владимир Николаевичка, Николай Николаевичка, саҕасытыгар Светлана Иннокентьевнага, эдьийиһигэр Варвара Николаевнага, кини дьэ кэргэттэригэр, чутас мааларыт, доһотторбугу Зинаид Захаровна, Петр Дюдороска, Степан Мишингэ, Михаил Адамова, Руслан Осиповка, Константин Адамова уонна бары Хадыр олохтоохторугар, оҕоһуна коллективтар (директор И. П. Лукин), сүтүрүөн туран, махтанабыт.

Дьэ кэргэн улахан, ыар сүтүгэр күөс-кама, айыбул буолбут дьонмут истиг сыһыаннара билиһэ мэлдьи тыһынаах холбоһор буола, олоххо кытаанах дуулуру үөскэтэ туруо. Кинилэргэ хас бири-диллэригэр билиги курдук ыар сүтүк, хомолто ааһабатын.

Кэргэнэ Татьяна, оҕолоро Сандра, Николай.

Күндү кэргэним, аҕабыт, эбэбит, Төлөй нэһилиэтин олохтооҕо

ОКОНЕШНИКОВ Николай Михайлович
күн сириттэн эмгэс өлөн туорабытын динигин курутууан туран аймах-билэ дьонугар, табаарыстарыгар иһитиннэрбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, күтүөтэ, кийитэ, сизиннэрэ.

Куруттанарын тиздэллэр:

– Чурапчытаагы МТС ААО тракториһа Оконешиков Николай Михайлович соһумардык олохтон туорабытынан кэргэнигэр Мария Павловнага, оҕолоругар, сизиннэригэр, чутас аймахтарыгар, доһотторугар Чурапчытаагы МТС администрацията, профкома, коллектива.

– Николай Михайлович соһумардык өлбүтүнэн кэргэнигэр, оҕолоругар, аймахтарыгар Мугудайтан, Дьокуускайтан Оконешиковтар, Тааттадан Муруновтар, Неустроевтар, А. И. Канаева.

– Тапталлаах аҕата, Төлөй нэһилиэтин олохтооҕо Оконешиков Николай Михайлович соһумардык өлөн туорабытынан кыһыгар Маарыкчаннаагы потреббщество үлэһитигэр Оконешикова Александр Николаевичка биригэ үлэһит кыргытара, дьуөгэлэрэ.

– Аҕата Николай Михайлович күн сириттэн барытынан күтүөппүтүгэр, уолугар Павелга, кини кэргэнигэр, оҕолоругар Чурапчытан Филатовтар, Лыткиннар.

– Кэргэнэ Николай Михайлович соһумардык өлбүтүнэн биригэ үөрэммит табаарыстытыгар Мария Павловнага, оҕолоругар, сизиннэригэр Мугудай орто оҕоһунан 1970 с. бүтэрбиттэр.

– Николай Михайлович күн сириттэн өлөн туорабытынан кэргэнигэр Мария Павловнага, оҕолоругар, сизиннэригэр, биригэ төрөөбүттэригэр Төлөй орто оҕоһунан коллектива.

АТЫЛЫБЫТ

Үчүгэй туруктаах УАЗ көлүөнэлэрин дисклар – 5 шт. Үдэ-риллэн сылдьаллар. Санаата холбоон 6 тьл. солк.

Күн азы Дьокуускайга дьону таһабыт, Дьокуускайтан аады-рыстан ылабыт. Телефоннар: Чурапчыга 42-080, 41-600, Дьоку-ускайга 42-83-92. Соговай 149-763.

1994 сыллаахха онгоһуллубут "Т-16У" шасси тракторы, косил-калаах, үчүгэй туруктаах.

1996 сыллаахха онгоһуллубут УАЗ "Санитарка" массовына. Куорда бөһөргөтүлүбүт, иһэ обшискалаах, туруга үчүгэй.

10 куб. метр итээх стационарнай (сиргэ турар) емкость. Билсэр телефон: 41-470.

Рулоннай пресс-подборщица. Таатта Кыһы бөһөргөтүгэр. Иҥ-тэвэ Иван Ивановичкы ыйытыгыт. Билсэр телефон: 252-25-387. Санаата кэспэтинэн.

БИЛЛЭРИИ

Карпов Евстафий Ильич аатыгар Чурапчытаагы ис дьыала отделынан 1995 с. бориалибит 14 ЕА сериялаах, 311073 нүмэрдээх водителскай дэстабырыаннаа сүтүтүнэн дьыга суоһунан аарыллар.

Редактор Г. Г. ПОПОВ.

ААДЫРЫСПЫТ: 678670,

Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а".

ТЕЛЕФОННАРЫБЫТ:

редактор – 41-332, отделлар – 41-265.

E-mail: Osonaoloh@churap.sakha.ru

Тэрийэн таһаарааччылар: СР Правительствота, Чурапчы улууһун "Саҥа олох" редакционной-издательской холбоһук Государственной учреждения. Маассабай информация средстелларын туһунан РФ Сокуоннарын тутуууууу контуруоллуууу уонна регистрациялар РФ бэһээкэ СР региональной управлениитыгар 2003 с. бэс ыйын 20 күнүгэр регистрацияламыт нүмэрэ – ПИ №19-0423.

"Саҥа олох" редакционной-издательской холбоһук Г.У. Офсетной бэһээт. Саҥаһын № 21-22. Тираж 2662. 25.02.2004 с. бэһээкэ бэрилинэ. Хаһыат кэдиһээгэ үстэ: олутуруннухха, чэппиэргэ уонна субютоба тахсар.

Автор суругар этиллэр санаа
редакция позициятыгар мэлдьи сөп түбэһэр
буолбатах. Сурухха ыйыллар чохчылар
кырдыктаахтарыгар эппэтиннэһин
автор тус бэйэте сүтэр.